

А. Д. Мостова,

к. е. н., Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет, м. Дніпропетровськ

СТРАТЕГІЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНИЙ АСПЕКТ

A. Mostova,

PhD, Dnipropetrovsk State Agrarian and Economic University, Dnepropetrovsk

THE STRATEGY OF FOOD SECURITY: THEORETICAL AND METHODOLOGICAL ASPECTS

*У статті розглянуто теоретичні підходи до процесу формування стратегії на державному рівні. Нада-
но визначення стратегії продовольчої безпеки країни. Наведено складові стратегії як планового держав-
ного документу відповідно до існуючих методичних рекомендацій. Запропоновано структуру стратегії
державної продовольчої безпеки з урахуванням складових виробництва, формування внутрішнього рин-
ку, ресурсного потенціалу та безпеки і якості харчування. Розкрито сутність складових розробленої струк-
тури стратегії для державної продовольчої безпеки. Представлено рекомендації щодо обґрунтування мети
стратегії та підстав для розроблення, аналітичної частини, порівняльних переваг та загрози, ризиків, стра-
тегічних напрямів і цілей, середньострокових цілей та завдань, механізмів реалізації стратегії, системи
моніторингу та оцінки результативності реалізації стратегії продовольчої безпеки на державному рівні.*

*The theoretical approaches to the process of strategy formation at the state level are considered in the article.
The definition of the strategy of the food security is proposed. The components of the strategy as a state document
of planning according to existing methodic recommendations are presented. The offered structure of the strategy
of the food security includes the components of production, internal market, resource potential and safety and
quality of food. The essence of the components of the developed state food security strategy is revealed. The
recommendations for objective justification and grounds for development of strategy, analysis, comparative
advantages and threats, risks, strategic directions and goals, medium-term goals and objectives, mechanisms of
implementation of strategy, monitoring and evaluation of the implementation of strategy of food security at the
state level are presented in the article.*

*Ключові слова: стратегія, продовольча безпека, стратегічне планування, стратегічні цілі, механізми ре-
алізації.*

Key words: strategy, food safety, strategic planning, strategic objectives, implementation mechanisms.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Однією з найважливіших складових економічної безпеки будь-якої держави виступає продовольча безпека, оскільки потреби населення в продовольстві існують постійно та їх задоволення повинно бути надійним і стійким до впливу негативних факторів. Саме необхідність забезпечення соціальної стабільності і продовольчої безпеки змушують всі розвинені країни на стратегічному рівні регулювати ситуацію на продовольчому ринку, підтримуючи платоспроможний попит покупців продовольства і надаючи підтримку своїм сільськогосподарським виробникам.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ, В ЯКИХ ЗАПОЧАТКОВАНО РОЗВ'ЯЗАННЯ ДАНОЇ ПРОБЛЕМИ

Проблеми забезпечення державної продовольчої безпеки висвітлені у фундаментальних дослідженнях вітчизняних науковців, зокрема Ю.Д. Білика, В.І. Бойка, П.П. Борщевського, В.І. Власова, О.І. Гойчук, В.Д. Гу-

менного, М.В. Калінчика, С.М. Кваші, І.І. Лукінова, Б.І. Пасхавера, П.Т. Саблука, В.М. Трегобчука, М.І. Хорунжого, Г.В. Черевка, О.М. Шпичака, В.В. Юрчишина та інших. Однак питання стратегічного планування продовольчої безпеки країни у працях названих фахівців повністю не розкриті.

Особливості застосування сучасних принципів і методів розробки стратегії розвитку національної економіки в цілому та аграрного сектору зокрема досліджують вітчизняні вчені: О.М. Алімов, В.М. Геєць, Б.М. Данилишин, О.І. Дацій, Я.А. Жаліло, М.В. Калінчик, Б.Є. Кваснюк, А.С. Лисецький, М.І. Малік, В.Я. Месель-Веселяк, П.Т. Саблук та інші. Приділяючи увагу обґрунтуванню стратегії розвитку сільського господарства в ринкових умовах, проблеми теоретичного та методичного забезпечення формування стратегії продовольчої безпеки країни потребують поглиблених наукових досліджень.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Статтю присвячено обґрунтуванню теоретичних і методичних підходів до формування і реалізації стратегії продовольчої безпеки держави.

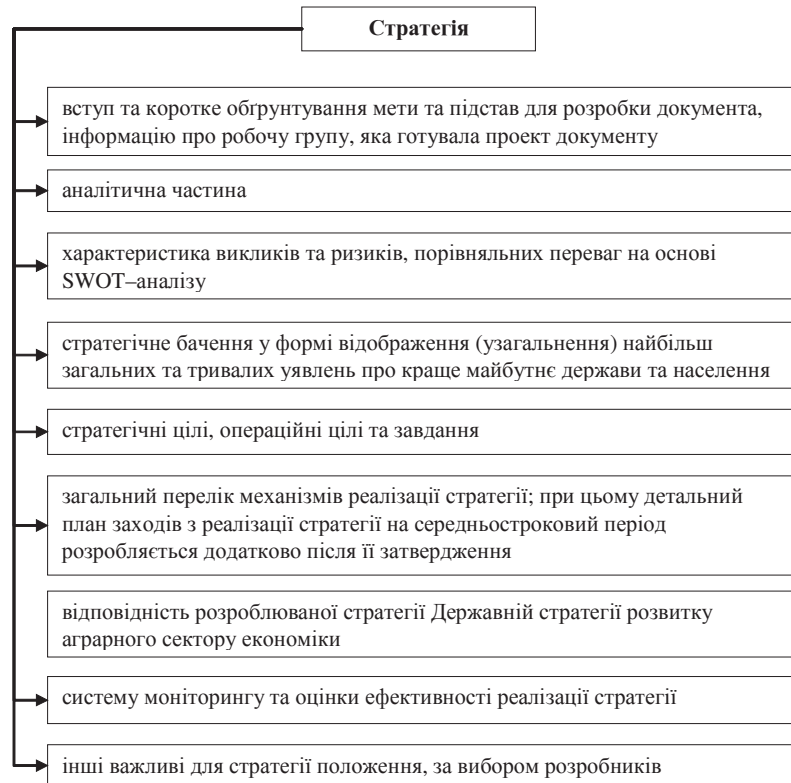

Рис. 1. Складові стратегії як планового державного документа

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Однією з найважливіших складових економічної безпеки будь-якої держави виступає продовольча безпека, оскільки потреби населення в продовольстві існують постійно та їх задоволення повинно бути надійним і стійким до впливу негативних факторів. Саме необхідність забезпечення соціальної стабільності і продовольчої безпеки змушують всі розвинені країни на стратегічному рівні регулювати ситуацію на продовольчому ринку, підтримуючи платоспроможний попит покупців продовольства і надаючи підтримку своїм сільськогосподарським виробникам.

Вирішення стратегічних проблем, пов'язаних із забезпеченням продовольчої безпеки, потребує детального плану, узгодженого зі стратегічними цілями і стратегічним потенціалом країни. На сьогоднішній день недостатньо опрацьовано підходи до обґрунтування комплексного плану забезпечення продовольчої безпеки як стратегічного об'єкту, а також визначення довготривалих цілей та розробки шляхів їх реалізації.

Визначимо стратегію продовольчої безпеки країни як план з досягнення такого рівня розвитку державної економіки та аграрного її сектору, забезпеченого необхідними ресурсами і потенціалом, при якому населенню буде гарантовано стабільне постачання продовольства в кількості і якості, що відповідають науково обґрунтованим параметрам і створені соціально-економічні умови для підтримки споживання медичним нормам, не залежно від несприятливих факторів у міжнародних відносинах і несприятливої кон'юнктури світового ринку.

На необхідність розробки та прийняття національної стратегії продовольчої безпеки, а також відповідних регіональних стратегій вказує Проект Закону України 8370-1 від 28.04.2011 "Про продовольчу безпеку України" [9]. Даним законодавчим актом закріплено перелік основних принципів і завдань у сфері формування продовольчої безпеки. Стратегія розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року — головний законодавчий документ на сучасному етапі, який

засвідчує гарантування продовольчої безпеки держави як стратегічної цілі розвитку аграрного сектору, визначає стратегічні напрями забезпечення продовольчої безпеки [3]. Відповідно до Порядку розроблення регіональних стратегій розвитку і планів заходів з їх реалізації, проект стратегії як планового державного документа в Україні зазвичай містить основні складові (рис. 1) [8].

Наведений перелік складових є досить вичерпним і його можна застосувати і при розробці стратегії продовольчої безпеки на державному рівні. Однак на сьогоднішній день теоретичні та методичні підходи до формування і реалізації стратегії продовольчої безпеки країни недостатньо враховують специфіку проблеми дослідження.

З огляду на зазначене, доцільно запропонувати складові стратегії продовольчої безпеки, які мають бути узгоджені зі складовими планового документа та сформульовані відповідно до найважливіших характеристик досліджуваних проблем.

Розроблена структура стратегії продовольчої безпеки наведена у таблиці 1.

Таким чином, стратегія продовольчої безпеки має ґрунтуватися на взаємопов'язаних структурних елементах: виробництва, внутрішнього ринку, ресурсного потенціалу та безпеки і якості харчування. Використання зазначених стратегічних складових дозволить систематизувати напрями, цілі і завдання стратегії, провести об'єктивну оцінку стану досліджуваної проблеми, виявити загрози і порівняльні переваги країни щодо продовольчої безпеки. Все це дозволить розробити заходи з підвищення ефективності стратегічного планування, спрямовані на вирішення групи проблем, що в подальшому надасть можливість підвищити ефективність реалізації стратегії та її контролю.

Метою стратегії продовольчої безпеки для виробництва є досягнення стабільності роботи підприємств аграрного сектору економіки. Дану стратегічну мету можна умовно розділити на два етапи; на першому етапі необхідно досягнення необхідного рівня продовольчої безпеки, на другому — підтримання державою досягнутого рівня.

Таблиця 1. Структура стратегії продовольчої безпеки держави

	Складові стратегії як планового документа	Складові стратегії продовольчої безпеки			
		Виробництво	Формування внутрішнього ринку	Ресурсний потенціал	Безпека і якість харчування
Стратегія продовольчої безпеки	обґрунтування мети та підстав для розроблення	досягнення стабільності роботи підприємств аграрного сектору економіки	ефективний розвиток внутрішньо- і зовнішньоторговельних продовольчих і сировинних зв'язків	забезпечення продовольчої незалежності	достатній рівень високоякісного і збалансованого харчування населення країни
	аналітична частина	оцінка виробництва та його відповідності внутрішнім потребам	оцінка залежності продовольчого забезпечення від імпорту	оцінка співвідношення виробництва і споживання	оцінка доступності продовольства, збалансованості харчування
	порівняльні переваги (сильні сторони)	земельні ресурси	перевага експорту над імпортом	земельні ресурси	нормативна база із забезпечення якості продовольства
	виклики (загрози)	незадовільний стан техніки і обладнання	зниження конкурентоспроможності вітчизняної продукції	незадовільний стан техніки і обладнання	слабка соціальна політика, зростання бідності
	ризики	технологічні, техногенні ризики	політичні, макроекономічні, торгово-економічні ризики	природні, агроекологічні ризики	технологічні, соціальні ризики
	стратегічні напрями	виробництво, імпорт, зберігання і реалізація споживачу продуктів харчування в обсягах, необхідних для задоволення нормативних потреб всіх соціальних груп населення	адаптивність національної продовольчої системи до коливань кон'юнктури світових ринків; збалансований розвиток національного ринку в режимі розширеного відтворення	стійке постачання продовольством населення всіх регіонів країни не схильне до впливу природно-кліматичних умов	рівність соціальних груп у можливості придбання продуктів для формування збалансованого раціону високої якості
	стратегічні цілі, середньострокові цілі та завдання	конкурентоспроможність продукції; інвестиційна привабливість сільського господарства	формування стійкого балансу виробництва й конкурентного перерозподілу продовольства	підвищення ефективності державних закупівель, використання державного резерву	безпека і якість продуктів харчування; технології еколого- і ресурсозбереження; збереження середовища проживання
	механізми реалізації стратегії	Вибір стратегічних альтернатив (SWOT-аналіз, PEST-аналіз, сценарний аналіз та інші методи). Прогнозування (прогнози споживання і виробництва продовольства, прогнози соціально-економічного розвитку). Нормативно-правове забезпечення (інститути, закони, методичні рекомендації). Формування аграрної політики			
	система моніторингу та оцінки результативності реалізації стратегії	Ефективність виробництва, збереження основних напрямків спеціалізації сільського господарства, вдосконалення міжгалузевих пропорцій	Оптимізація галузевої структури з урахуванням кон'юнктури світового та регіонального ринків	Самозабезпеченість продовольством і сировиною, раціональне використання ресурсів	Ефективне задоволення потреб населення в продовольстві, а виробництва – в сировині

Стратегія продовольчої безпеки повинна враховувати напрями, що стосуються формування внутрішнього ринку. Ефективний розвиток зовнішньоторговельних продовольчих і сировинних зв'язків має на меті створення таких економічних умов, за яких населенню гарантується стабільне забезпечення продовольством незалежно від несприятливих умов в міжнародних відносинах або несприятливої кон'юнктури світового ринку. Це, в свою чергу, передбачає усунення залежності від імпорту та захист інтересів виробників продукції.

Забезпечення продовольчої незалежності, що є головною метою стратегії в складовій ресурсного потенціалу країни, передбачає стабільне вітчизняне виробництво продуктів харчування в обсягах, не менших встановлених порогових значень їх частки в товарних ресурсах внутрішнього ринку.

Однією із складових стратегії продовольчої безпеки є безпека і якість харчування, що повинна бути спрямована на досягнення достатнього рівня високоякісного і збалансованого харчування населення країни.

При формуванні стратегії продовольчої безпеки ключове значення має аналітична частина, яка базується на аналізі показників, що характеризують кожну із складових запропонованої структури стратегії. Можна взяти за основу методика, розроблену ФАО, відповідно до якої стратегічні і тактичні підходи до вирішення продовольчої проблеми використовують спеціальну методичну базу, що включає індикатори оцінки продовольчої безпеки [4]:

— у складовій ресурсного потенціалу країни: відношення запасів зерна до споживання, що дозволяє визначити рівні продовольчої безпеки і гарантії на випадок надзвичайних обставин у відсотках; відношення

обсягів перехідних запасів продовольчого та фуражного зерна для країни-експортера до внутрішнього споживання у відсотках;

— у складовій виробництва: темпи зростання виробництва зерна у відсотках до попереднього року за період;

— у складовій внутрішнього ринку: відношення пропозиції країни-експортера до загальної потреби у зерні у відсотках; зміни у виробництві зерна для країни-імпортера; середньорічні експортні ціни за видами зерна.

Дану методика слід доповнити групою показників оцінки доступності продовольства, збалансованості харчування, що відповідають складовій безпеці і якості харчування населення, а також показниками для інших складових, необхідними для стратегічної оцінки рівня продовольчої безпеки.

Об'єктивна оцінка виробництва як стратегічної складової має враховувати тенденції виробництва та його відповідності внутрішнім потребам. Оцінку формування внутрішнього ринку слід проводити за допомогою групи показників залежності продовольчого постачання країни та ресурсного забезпечення аграрного сектору від імпортних поставок. Група показників оцінки співвідношення виробництва і споживання допоможе відобразити достатність ресурсного потенціалу країни для стратегічного забезпечення продовольчої безпеки.

При розробці стратегії доцільно враховувати порівняльні переваги (сильні сторони) та виклики (загрози) продовольчій безпеці, визначені для кожної із складових.

До порівняльних переваг у виробництві та ресурсному потенціалі країни слід віднести земельні ресурси,

у формуванні внутрішнього ринку — перевагу експорту над імпортом, у безпеці та якості харчування — нормативну базу із забезпечення якості продовольства, яка все ще потребує вдосконалення, однак на сьогоднішній день сформована на достатньому рівні згідно з існуючими вимогами.

Найбільш суттєвими викликами (загрозами) для виробництва та ресурсного потенціалу держави і її аграрного сектору є незадовільний стан техніки і обладнання, для формування внутрішнього ринку — зниження конкурентоспроможності вітчизняної продукції. Для забезпечення безпеки та якості харчування перешкодами є слабка соціальна політика, зростання бідності.

Формування і реалізація стратегії продовольчої безпеки пов'язані з ризиками. До ризиків забезпечення продовольчої безпеки країни для наведених у таблиці 1 стратегічних складових можна віднести [7, с. 150]:

у виробництві:

— технологічні ризики включають ризик підвищення собівартості виробництва продукції у зв'язку зі збільшенням браку внаслідок порушень технології обробки сировини, фізичним і моральним зносом обладнання, додатковими витратами на оплату термінових робіт, нераціональною експлуатацією виробничих потужностей та недостатнім використанням ефекту масштабу виробництва;

— техногенні ризики, що охоплюють імовірність негативних наслідків через небезпечні техногенні явища, а також погіршення стану навколишнього природного середовища через промислові викиди у процесі господарської діяльності. При цьому останній є сферою діяльності екологічної безпеки. Причинами можуть бути: форс-мажорні обставини, фізичний знос обладнання, невідповідність обладнання застосовуваним технологіям, порушення технологій;

у формуванні внутрішнього ринку:

— торгово-економічні ризики, які зумовлюються несприятливими змінами в економічній діяльності країни, кон'юктурі ринку, рівнях державного управління тощо, а також включають ресурсний ризик, який спричинений відсутністю запасів сировини, продовольства та необхідних ресурсів для виробництва при зміні попиту та пропозиції на зовнішньому та внутрішньому ринках;

— політичні ризики, які пов'язані з нестабільністю державного устрою, діяльністю органів влади, недосконалою аграрною політикою, регіональними проблемами, поляризацією інтересів соціальних груп тощо, а також включають ризик залежності країни від політико-економічної стабільності інших країн-імпортерів та країн-експортерів;

— макроекономічні ризики, викликані погіршенням кон'юкттури на світовому ринку, зниженням цін на окремі товари українського експорту та підвищенням цін на імпортні продовольчі товари;

у ресурсному потенціалі:

— природні ризики, які передбачають вірогідність небажаних наслідків таких, як руйнування ґрунтів, втрата врожаїв внаслідок небезпечних природних процесів і явищ;

у сфері безпеки і якості харчування:

— технологічні ризики, які включають ризик виробництва неякісної продукції через значний фізичний і моральний знос обладнання, порушення технологій та їх застарілість; ризик росту витрат на охорону праці та природоохоронну діяльність через шкідливі умови праці, перевищення припустимих рівнів викидів внаслідок недосконалості техніки або технології, відсутність пристроїв, захисних споруд;

— агроекологічні ризики, які полягають у ймовірності нераціонального розподілу ґрунтів, надмірного

навантаження на них, що може викликати загрозу виснаження і втрати ними родючості внаслідок деградації і, як наслідок, неможливість отримання високих та стабільних врожаїв;

— соціальні ризики, обумовлені розривом між рівнем життя на селі і в місті.

Стратегічні напрями продовольчої безпеки у виробництві передбачають забезпечення підприємств аграрного сектору можливістю виробляти, імпортувати, забезпечувати зберігання і реалізацію споживачам продуктів харчування в обсягах, необхідних для задоволення нормативних потреб всіх соціальних груп населення. Для цього у складовій виробництва необхідно реалізувати наступні стратегічні цілі [6, с. 52]:

— стимулювання зростання темпів розширеного відтворення, а також інвестиційної привабливості і впровадження інновацій в сільське господарство шляхом оптимізації міжгалузевих економічних відносин;

— розробка і реалізація державних програм освоєння нових технологій, а також технологічної модернізації, які сприятимуть підвищенню продуктивності праці та ресурсозбереження;

— стимулювання розвитку інтеграції та кооперації в сферах виробництва, переробки та збуту продукції сільського господарства;

— вдосконалення процесу підтримки кредитування для забезпечення доступності для більшості товаровиробників короткострокових і довгострокових кредитів.

Стратегічні напрями у формуванні внутрішнього ринку мають бути спрямовані на підвищення адаптивності національної продовольчої системи до коливань кон'юкттури світових ринків, збалансований розвиток національного ринку в режимі розширеного відтворення. Для цього у складовій формування внутрішнього ринку необхідно досягнення наступних стратегічних цілей:

— стабілізація і формування механізмів ціноутворення і цінової політики на основі індикативних цін на товари першої необхідності;

— формування необхідних заходів для реалізації ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств;

— сприяння прискоренню розвитку інфраструктури внутрішнього ринку;

— формування заходів, спрямованих на створення загального продовольчого ринку та єдиної товаропродовольчої мережі в межах;

— розробка заходів з регулювання ринків сільськогосподарської продукції, сировини і продовольства, включаючи закупівлі для потреб держави, вдосконалення державної торгової політики, що сприятиме розширенню попиту на продукцію вітчизняного виробництва.

Головним стратегічним напрямом забезпечення продовольчої безпеки у складовій ресурсного потенціалу країни є стійке постачання продовольством населення всіх регіонів, не залежне від впливу природно-кліматичних умов. У межах даного напрямку пріоритетними стратегічними цілями є підвищення ефективності державних закупівель, використання державного резерву для підтримання продовольчої незалежності.

Стратегічний напрям складової безпеки і якості харчування має враховувати рівність соціальних груп у можливості придбання продуктів для формування збалансованого раціону високої якості. Створення соціально-економічних умов підвищення доступу до сировини і продовольства для кожної групи населення нашої країни має передбачати такі стратегічні цілі [6, с. 53]:

— формування заходів щодо надання адресної допомоги групам населення, рівень доходів яких не дозволяє їм забезпечити себе повноцінним харчуванням;

— розробка і затвердження системи заходів із забезпечення безпеки продуктів харчування, в тому числі виготовлених із матеріалів і сировини, отриманих з використанням генно-модифікованих організмів;

— формування спеціальних вимог до підприємств харчової промисловості, а також перехід на комплексну систему безпеки харчової продукції.

Механізми реалізації стратегії для всіх стратегічних складових передбачають вибір стратегічних альтернатив за допомогою інструментів стратегічного планування, наприклад, SWOT-аналізу, PEST-аналізу, сценарного аналізу та інших методів. При формуванні і реалізації стратегії варто здійснювати прогнозування, зокрема, розробляти прогнози споживання і виробництва продовольства, прогнози соціально-економічного розвитку. Стратегія продовольчої безпеки має враховувати прогноз попиту та пропозиції на продовольство і сільськогосподарську сировину. Прогнозування попиту та пропозиції здійснюється на основі щорічного формування балансу попиту і пропозиції сільськогосподарської продукції та продовольства, що включає зміну запасів, власне виробництво, імпорт, експорт та внутрішнє споживання. Окрім цього, необхідною передумовою ефективної реалізації стратегії продовольчої безпеки на стратегічному рівні є вдосконалення нормативно-правової бази функціонування підприємств сільськогосподарської галузі, формування аграрної політики, створення необхідних державних інформаційних ресурсів [6, с. 54].

Під час реалізації стратегії продовольчої безпеки необхідно здійснювати реальну оцінку стійкості економіки країни до змін на ринках світового масштабу продовольчої сировини, а також змін природно-кліматичного характеру; регулярно оцінювати стійкість продовольчого забезпечення регіонів та міст, які залежать від зовнішніх постачань продуктів харчування.

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Підсумовуючи, слід відзначити, що процес формування і реалізації стратегії продовольчої безпеки в Україні потребує вдосконалення теоретичної і методичної бази. Запропонована структура стратегії продовольчої безпеки дозволить встановити єдині підходи і методичні засади щодо розробки стратегії як планового документу з урахуванням основних складових, від яких залежить продовольча безпека держави. Процес формування стратегії згідно з розробленою структурою враховуватиме специфіку завдань відповідно до виробництва, формування внутрішнього ринку, ресурсного потенціалу і безпеки та якості харчування. Вдосконалена структура стратегії може бути основою для розробки державних програм, методичних рекомендацій, інструкцій та інших документів для реалізації поставлених завдань щодо стратегічного забезпечення продовольчої безпеки. Деталізація основних етапів формування і реалізації стратегії відповідно до складових продовольчої безпеки дозволить запропонувати практичні заходи і рекомендації, що стане основою подальших наукових досліджень.

Література:

1. Минцберг Г., Куинн Дж. Стратегический процес / Пер. с англ. под ред. Ю. Каптуревского. — СПб.: Питер, 2001. — 688 с.

2. Олійник В.О. Державне регулювання у сфері забезпечення продовольчої безпеки: зарубіжний досвід / В.О. Олійник // Державне управління та місцеве самоврядування: зб. наук. пр. — Вип. 1 (12) / Редкол.: С.М. Серьогін (голов. ред.) [та ін.]. — Дніпропетровськ: ДРІДУ НАДУ, 2012. — С. 103—111.

3. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17.10.2013 № 806-р "Про схвалення Стратегії розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року" // Офіційний вісник України від 05.11.2013 р., № 83, стор. 23, стаття 3088.

4. FAO. 1983. World Food Security: a Reappraisal of the Concepts and Approaches: Director General's Report. Rome; The State of Food Insecurity in the World 2001. Rome [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.fao.org/docrep/003/Y1500E/Y1500E00.HTM> (04.03.2016)

5. Стратегия устойчивости развития АПК — продовольственная безопасность / Под ред. В.Г. Гусакова. — Минск, Белорусская наука, 2008. — 514 с.

6. Гранкин В.Ф., Цемба Н.М. Стратегия управления продовольственными ресурсами // Вестник Курской государственной сельскохозяйственной академии. — Вып. № 8. — 2013. — С. 52—56.

7. Гуменний В.Д. Погляд на продовольчу безпеку України / В.Д. Гуменний, С.Г. Кириченко, С.Г. Шаловило, П.М. Музика // Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій ім. Гжицького. — 2012. — Т. 14, № 3 (4). — С. 149—169.

8. Постанова Кабінету Міністрів України від 11 листопада 2015 р. № 932 "Про затвердження Порядку розроблення регіональних стратегій розвитку і планів заходів з їх реалізації, а також проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації зазначених регіональних стратегій і планів заходів" // Урядовий кур'єр від 09.12.2015, № 230.

9. Проект Закону України 8370-1 від 28.04.2011 "Про продовольчу безпеку України" [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JF6GI01A.html (04.03.2016)

References:

1. Mincberg, G. and Quinn, Dzh (2001), Strategicheskij proces [Strategic process], Piter, St.-Petersburg, Russia.

2. Oliynyk, V.O. (2012), "State regulation in the sphere of food security: foreign experience", Derzhavne upravlinnia ta mistseve samovriaduvannia, vol. 1 (12), pp. 103—111.

3. Cabinet of Ministers of Ukraine (2013), "About the approval of the Strategy of development of the agricultural sector for the period 2020", Ofitsijnyj visnyk Ukrainy, vol. 83, p. 23.

4. The official site of FAO (1983), "World Food Security: a Reappraisal of the Concepts and Approaches: Director General's Report. Rome; The State of Food Insecurity in the World 2001. Rome", available at: <http://www.fao.org/docrep/003/Y1500E/Y1500E00.HTM> (Accessed 04 March 2016).

5. Gusakov, V.G. (2008), Strategija ustojchivosti razvitija APK — prodovol'stvennaja bezopasnost' [Strategy of sustainability of agricultural development — the food safety], Belorusskaja nauka, Minsk.

6. Grankin, V.F. and Cemba, N.M. (2013), "The management strategy of food resources", Vestnik Kurskoj gosudarstvennoj sel'skhozajstvennoj akademii, vol. 8, pp. 52—56.

7. Humennyj, V.D. Kyrychenko, S.H. Shalovylo, S.H. and Muzyka, P.M. (2013), "A look at the food security of Ukraine", Naukovyj visnyk L'viv's'koho natsional'noho universytetu veterynarnoi medytsyny ta biotekhnolohij im. Gzhyts'koho, vol. 3(4), pp. 149—169.

8. Cabinet of Ministers of Ukraine (2015), "On approval of the Procedure for the development of regional strategies and action plans for their implementation, and monitoring and evaluation of the implementation of these regional strategies and action plans", Uriadovyj kur'ier, vol. 230.

9. The Verkhovna Rada of Ukraine (2011), "About the food security of Ukraine", available at: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JF6GI01A.html (Accessed 04 March 2016).

Стаття надійшла до редакції 19.04.2016 р.